

Studenten: vita mössor, flak och en sång från 1852

Berättelse

En stad full av vita mössor

Om du befinner dig i en svensk stad i juni är det svårt att missa firandet. Överallt syns unga människor med vita mössor på huvudet, blommor runt halsen och glada familjer omkring sig. Det är studenten som firas. Att "ta studenten" betyder att man går ut sista året på gymnasiet, alltså den skola man i Sverige oftast går i mellan ungefär 16 och 19 års ålder. Firandet sker vanligtvis i juni, oftast i början eller mitten av månaden, när skolåret tar slut. Exakt datum bestäms av varje skola, så det finns inget gemensamt datum för hela Sverige. För många unga svenskar är detta en av de största och mest efterlängtrade dagarna i livet.

Den vita mössan

Den vita studentmössan är dagens viktigaste symbol. Enligt Institutet för språk och folkminnen (Isof) blev mössan ett officiellt tecken på avlagd examen redan 1862. Innan dess bar eleverna en annan sorts mössa, en så kallad abiturientmössa. Studentmössan bärs i hela Norden, men den ser olika ut på olika platser. I Sverige finns till exempel en särskild Lundamodell, som hör samman med staden Lund. Det sägs ibland att den vita mössan först bars av studenter i Uppsala 1842. Det årtalet återkommer i flera populärkällor, men det är inte säkert belagt, och därför bör man vara försiktig med att ange det som ett säkert faktum.

Utspring, blommor och presenter

En av de mest rörande traditionerna är utspringet. Då springer eleverna ut från skolan, och utanför står familj och vänner och väntar. De har ofta med sig blommor och plakat med en bild på eleven som barn. Det är vanligt att bära studentmössan tillsammans med blomsterkransar eller blommor runt halsen, och att få presenter av släkt och vänner. Det sägs också att man ska kasta mössan högt upp i luften, och att ju högre den flyger, desto bättre ska det gå i framtiden. Detta är dock en folklig sed snarare än en säker regel, så man bör se det som något man tror på på skämt, inte som ett bevisat samband.

Studentflak och sång

Efter utspringet åker många elever vidare på studentflak. Det är pyntade lastbilsläp som långsamt kör genom staden med hög musik och sång. Hur flaken ser ut, och vilka regler som gäller för till exempel säkerhet och datum, skiljer sig dock mellan olika kommuner och olika år, så det går inte att säga att det fungerar likadant överallt. En sak hör nästan alltid till firandet: Studentsången. Den börjar med de kända orden "Sjungom studentens lyckliga dag". Texten skrevs av Herman Säterberg och musiken av Prins Gustaf, och sången framfördes första gången 1852 i Uppsala. Att en sång från 1800-talet fortfarande sjungs visar hur gammal traditionen är.

En lång historia bakom festen

Studentexamen har funnits länge och har förändrats med tiden. År 1864 flyttades examen från universiteten till läroverken, alltså till gymnasieskolorna. Senare, 1964, beslutade riksdagen att avskaffa den formella studentexamen. De sista eleverna tog studenten enligt det gamla systemet i slutet av 1960-talet. Exakt vilket år den helt upphörde varierar lite mellan källor, men Isof anger att de sista eleverna tog examen 1968. Även om själva examensformen försvann, lever festen och glädjen kvar. Idag handlar studenten mindre om ett strängt prov och mer om att fira att man har klarat gymnasiet och tar ett stort steg mot vuxenlivet.

Ordlista

ORD	FÖRKLARING
efterlängtd	något man har sett fram emot länge
symbol	ett tecken som står för något viktigt
officiell	bestämd och erkänd av myndigheter eller regler
avlagd examen	ett prov eller en utbildning som man har klarat
abiturientmössa	en äldre sorts mössa som elever bar före studentmössan
belagt	känt och bevisat; man vet säkert att det stämmer
rörande	något som ger starka, varma känslor
plakat	en stor skylt som man håller upp
blomsterkrans	blommor som är bundna till en ring att bära
sed	en vana eller ett bruk som många gör
läroverk	en äldre benämning på gymnasieskola
avskaffa	ta bort något, så att det inte längre finns
övergång	när man går från ett skede i livet till ett annat

Läsförståelsefrågor

1. Vad betyder uttrycket att “ta studenten”?
 1. Att börja sitt första år i grundskolan.
 2. Att gå ut sista året på gymnasiet.
 3. Att börja arbeta som lärare.
2. Vad säger texten om studentmössan i Norden?
 1. Den ser exakt likadan ut i hela Norden.
 2. Den bärs i hela Norden men ser olika ut på olika platser.
 3. Den bärs bara i Sverige.
3. Hur beskriver texten årtalet 1842 och Uppsala?
 1. Som ett säkert faktum som alla källor bekräftar.
 2. Som en uppgift som inte är säkert belagd och som man bör vara försiktig med.
 3. Som året då studentmössan togs bort.
4. Vad betyder ordet “avskaffa” i texten om studentexamen?
 1. Att starta något nytt.
 2. Att ta bort något så att det inte längre finns.
 3. Att flytta något till en annan stad.
5. Stämmer påståendena med texten? Svara **ja**, **nej** eller **det står inte i texten**.
 1. Studentmössan blev enligt Isos ett officiellt tecken på avlagd examen 1862.
 2. Alla studentflak ser likadana ut och följer samma regler i hela Sverige.
 3. Studenten firas oftast i juni.
6. Stämmer påståendena med texten? Svara **ja**, **nej** eller **det står inte i texten**.
 1. Studentsången framfördes första gången 1852 i Uppsala.
 2. Studentexamen flyttades från universiteten till läroverken 1864.
 3. Studentsången är den mest sjungna sången i hela Sverige.
7. Förklara med egna ord vad som händer vid ett utspring.
8. Texten använder uttryck som “det sägs” och “inte säkert belagt”. Vad vill texten visa med sådana ord, och varför är det klokt att skriva så?
9. Varför beskriver texten seden att kasta mössan högt i luften som något “man tror på på skämt”? Svara med stöd i texten.
10. Texten säger att studenten idag “handlar mindre om ett strängt prov och mer om att fira”. Vad tror du att texten menar med det?
11. Varför kan det vara viktigt för familjen att vara med just vid utspringet, tror du?

12. Förklara skillnaden mellan hur studentexamen såg ut förr och hur firandet ser ut idag, så som texten beskriver det.

Diskussionsfrågor

- Finns det en högtid eller fest där man firar slutet på skolan eller en examen där du kommer ifrån? Vad heter den och hur går den till?
- Texten säger att studenten är en stor övergång mot vuxenlivet. Vilka andra dagar eller händelser markerar en sådan övergång i olika kulturer?
- Årtalet 1842 sprids i många källor, fast det är osäkert. Varför tror du att osäkra historier och årtal ändå sprids, och hur kan man tänka källkritiskt kring dem?
- Studentflak med hög musik genom staden är populärt, men reglerna skiljer sig mellan kommuner. Vad tycker du är viktigt att tänka på vid ett sådant firande, till exempel när det gäller säkerhet?
- **Skriv (6–8 meningar):** Skriv en kort text om en högtid eller en viktig övergång från ditt eget liv eller ditt hemland. Förklara vad man gör, vilka som brukar vara med och varför dagen känns viktig.